

ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

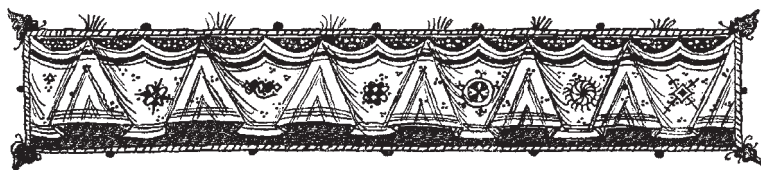
23

Ἁγίου Νικολάου
τοῦ Καβάσιλα

ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ
ΩΡΩΠΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Πρόλογος

Η ΘΕΙΑ Λειτουργία αποτελεί τό κέντρο τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Εἶναι τό μεγαλύτερο μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας μας, τό μυστήριο τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἀνάμεσά μας. Γι' αὐτό καί παραμένει πάντα ἡ μοναδική ἐλπίδα ἀληθινῆς ζωῆς γιά τόν ἄνθρωπο.

Στόν πνευματικό χῶρο τῆς θείας Λειτουργίας μᾶς εἰσάγει ἀριστοτεχνικά ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, πού ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 20 Ἰουνίου. Ὁ ἱερός Καβάσιλας γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη γύρω στά 1322 καί ὑπῆρξε μέγάλος μυστικός θεολόγος, καί κορυφαῖος θεωρητικός τῆς λειτουργικοπνευματικῆς ζωῆς, ὁ σημαντικότερος ἐκπρόσωπος τοῦ ὀρθόδοξου ἀνθρωπισμοῦ τοῦ 14ου αἰ.

Στά σοφά του συγγράμματα συγκαταλέγεται καί τό «Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν», ἔργο κλασικό στό εἶδος του. Μιά σύνθεση ἐκλεκτῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ἔργου αὐτοῦ, σέ νεοελληνική ἀπόδοση, παρουσιάζεται στίς ἐπόμενες σελίδες.

Ὁ θεόπνευστος λόγος τοῦ ἁγίου ἀνοίγει τά πνευματικά μας μάτια, κάνοντάς μας ἱκανούς νά πλησιάσουμε μέ αἴσθηση ψυχῆς τή θεία Λειτουργία καί νά γίνουμε οὐσιαστικοί συμμετοχοί της, ὄχι παθητικοί θεατές της. Ἔτσι θά μπορέσουμε ν' ἀνταποκριθοῦμε μέ ἐπίγνωση στό εὐφρόσυνο κάλεσμα πού ἡ μητέρα μας Ἐκκλησία ἐπαναλαμβάνει σέ κάθε εὐχαριστιακή της σύναξη: «Γεύσασθε καί ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος».

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ

Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

ΕΡΓΟ τῆς θείας Λειτουργίας εἶναι ἡ μεταβολή τῶν δώρων πού προσφέρουν οἱ πιστοί - τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου - σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ. Καί σκοπός της εἶναι ὁ ἁγιασμός τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι μέ τή θεία μετάληψη ἀποκομίζουν τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους, τήν κληρονομία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καί κάθε πνευματικό ἀγαθό.

Σ' αὐτό τό ἔργο καί τό σκοπό συμβάλλουν οἱ προσευχές, οἱ ψαλμωδίες, τά ἁγιογραφικά ἀναγνώσματα καί ὅλα ἐκεῖνα πού τελοῦνται καί λέγονται στή διάρκεια τῆς Λειτουργίας. Μέσα σ' αὐτά εἶναι σάν νά βλέπουμε σ' ἕναν πίνακα ζωγραφισμένη ὁλόκληρη τή ζωή τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος της. Γιατί ὁ καθαγιασμός τῶν δώρων, ἡ ἴδια δηλαδή ἡ θυσία, διακηρύσσει τό θάνατο, τήν ἀνάσταση καί τήν ἀνάληψή Του, καθώς τά δῶρα αὐτά μεταβάλλονται στό ἴδιο τό σῶμα τοῦ Κυρίου, σ' αὐτό πού σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε καί ἀναλήφθηκε. Ὅσα προηγοῦνται τῆς θυσίας, φανερώνουν τά γεγονότα πού ἔγιναν πρῖν ἀπό τό θάνατο τοῦ Κυρίου, δηλαδή τήν ἔλευσή Του στόν κόσμο, τή δημόσια ἐμφάνισή Του, τά θαύματα καί τή διδασκαλία Του. Κι ἐκεῖνα πού ἔπονται τῆς θυσίας, συμβολίζουν τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στους Ἀποστόλους, τήν ἐπιστροφή τῶν ἀνθρώπων στό Θεό καί τήν κοινωνία τους μαζί Του.

Οἱ πιστοί πού ἐκκλησιάζονται καί συμμετέχουν σέ ὅλα αὐτά μέ προσηλωμένο τό νοῦ, γίνονται πιό σταθεροί στήν

πίστη, πίο θερμοί στην εϋλάβεια καί τήν ἀγάπη τους πρός τό Θεό. Μέ τέτοιες λοιπόν διαθέσεις ἀξιώνονται νά πλησιάσουν καί τή φωτιά τῶν Μυστηρίων καί νά μεταλάβουν μέ κάθε ἀσφάλεια καί οικειότητα.

Αὐτό εἶναι συνοπτικά τό νόημα τῆς θείας Λειτουργίας. Ἐπειδή τήν ἐξετάσουμε τώρα ὅσο μπορούμε λεπτομερέστερα, ἀρχίζοντας μ' ἐκεῖνα πού τελοῦνται στήν ἀγία Πρόθεση*.

Η ΠΡΟΣΚΟΜΙΔΗ

Τά τίμια δῶρα

Τό ψωμί καί τό κρασί πού προσφέρουν οἱ πιστοί γιά τή Λειτουργία, καί τά ὅποια συμβολίζουν τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου, δέν τοποθετοῦνται ἀπό τήν ἀρχή στό Θυσιαστήριο γιά τή θυσία, ἀλλά πρῶτα τοποθετοῦνται στήν ἀγία Πρόθεση καί ἀφιερώνονται στό Θεό σάν δῶρα τίμια –αὐτή εἶναι πλέον καί ἡ ὀνομασία τους.

Προσφέρουμε στό Θεό ψωμί καί κρασί, γιατί αὐτά ἀποτελοῦν τροφή ἀποκλειστικά ἀνθρώπινη, μέ τήν ὁποία συντηρεῖται καί ἐκδηλώνεται ἡ ζωή μας. Γι' αὐτό καί πιστεύεται πῶς, ὅταν προσφέρει κανείς τροφή, εἶναι σάν νά προσφέρει τήν ἴδια τή ζωή. Ἐπειδή λοιπόν μέ τά θεία Μυστήρια ὁ Θεός μᾶς χαρίζει τήν αἰώνια ζωή, ἦταν φυσικό καί τό δικό μας δῶρο νά εἶναι κατά κάποιον τρόπο ζωή, γιά νά μὴν εἶναι ἀταίριαστη ἡ προσφορά μας μέ τήν ἀνταπόδοση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά νά ἔχει κάτι συγγενικό. Ἄλλωστε ὁ Κύριος παρήγγειλε νά Τοῦ προσφέρουμε ψωμί καί κρασί, κι Αὐτός πάλι μᾶς ἀνταποδίδει «ἄρτον οὐράνιον» καί «ποτήριον ζωῆς». Θέλησε νά Τοῦ προσφέρουμε ἐμεῖς ἐφόδια τῆς πρόσκαιρης ζωῆς, κι Ἐκεῖνος νά μᾶς ἀντιπροσφέρει τήν αἰώνια ζωή. Γιὰ νά φανοῦν ἔτσι ἡ χάρις Του σάν ἀμοιβή καί τό ἀμέτρητο ἔλεός Του σάν πράξη δικαιοσύνης.

---

* Ἁγία Πρόθεση: Εἰδικός χῶρος πού βρίσκεται ἀριστερά ἀπό τήν ἀγία Τράπεζα, ὅπου τοποθετοῦνται (προτίθενται-πρόθεση) τά δῶρα πού προσφέρουν (προσκομίζουν-προσκομιδή) οἱ πιστοί γιά τή θεία Εὐχαριστία. Ἐδῶ γίνεται ἡ ἀναγκαία προετοιμασία τους ἀπό τόν λειτουργό ἱερέα.

Ἐνάμνηση τῆς σταυρικῆς θυσίας

Ὁ ἱερέας, ἀφοῦ πάρει στά χέρια του τόν ἄρτο, ἀπό τόν ὁποῖο θά κόψει τό ἱερό τμῆμα πού θά μεταβληθεῖ σέ σῶμα Χριστοῦ, λέει: *«Εἰς ἐνάμνησιν τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»*. Τά λόγια αὐτά ἀναφέρονται σ' ὅλη τή Λειτουργία καί ἀνταποκρίνονται στήν παραγγελία πού ἄφησε ὁ Χριστός ὅταν παρέδωσε τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας: *«Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τήν ἐμὴν ἐνάμνησιν»* (Λουκ. 22: 19).

Ἄλλά ποιὰ εἶναι αὐτή ἡ ἐνάμνηση; Πῶς θά θυμηθοῦμε τόν Κύριο στή Λειτουργία καί τί θά διηγηθοῦμε γι' Αὐτόν; Μήπως ἐκεῖνα πού Τόν ἀπέδειξαν Θεό παντοδύναμο; Ὅτι δηλαδή ἀνέστησε νεκρούς, χάρισε τό φῶς σέ τυφλούς, πρόσταξε τούς ἀνέμους νά κοπάσουν, χόρτασε χιλιάδες ἀνθρώπους μέ λίγα ψωμιά; Ὁχι, ὁ Χριστός δέν ζήτησε νά θυμόμαστε αὐτά, ἀλλά μᾶλλον ἐκεῖνα πού φανερώνουν ἀδυναμία, δηλαδή τή σταύρωση, τό πάθος, τό θάνατο. Γιατί τά πάθη ἦταν πιά ἀναγκαῖα ἀπό τά θαύματα. Τά πάθη τοῦ Χριστοῦ μᾶς προσκενοῦν τή σωτηρία καί τήν ἀνάσταση, ἐνῶ τά θαύματά Του ἀποδεικνύουν μόνο ὅτι Αὐτός εἶναι ὁ ἀληθινός Σωτήρας.

Ἄφοῦ λοιπόν ὁ ἱερέας πει, *«Εἰς ἐνάμνησιν τοῦ Κυρίου...»*, προσθέτει ἐκεῖνα πού δηλώνουν τή σταύρωση καί τό θάνατο. Τεμαχίζει δηλαδή μέ τό μαχαίρι τόν ἄρτο, λέγοντας τήν προφητεία: *«Σάν πρόβατο ὁδηγήθηκε στή σφαγή. Καί σάν ἀρνί ἀμώμητο, πού παραμένει ἄφωνο μπροστά σ' αὐτόν πού τό κουρεύει, ἔτσι κι Αὐτός δέν ἀνοίγει τό στόμα Του. Καταδικάστηκε σέ ταπεινωτικό θάνατο καί Τοῦ ἀρνήθηκαν δίκαιη κρίση. Καί ποιός μπορεῖ νά μᾶς μιλήσει γιά τήν καταγωγή του; Γιατί ἐξαλειφθηκε ἡ ζωὴ Του ἀπό τό πρόσωπο τῆς γῆς»* (Ἠσ. 53: 7-8). Κι ἀφοῦ ἐναποθέσει στό ἅγιο Δισκᾶριο τό ἱερό τμῆμα πού ἔκοψε (Ἄμνός), προσθέτει τά λόγια: *«Θυσιάζεται ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, πού παίρνει ἐπάνω Του τήν ἁμαρτία τῶν ἀνθρώπων»* (πρβλ. Ἰω. 1: 29). Μετά χαράζει πάνω στόν Ἄμνόν τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, δείχνοντας ἔτσι τόν τρόπο πού ἔγινε ἡ θυσία: μέ τό σταυρό. Ὑστερα, μέ τό μαχαίρι πού ἔχει σχῆμα λόγχης, κεντάει τόν Ἄμνόν στό δεξι

μέρος καί λέει: «Ένας από τούς στρατιῶτες Τοῦ τρύπησε τήν πλευρά μέ τή λόγχη». Καί χύνοντας μέσα στό ἅγιο Ποτήριο κρασί καί νερό, συμπληρώνει: «κι ἀμέσως βγήκε αἷμα καί νερό» (Ίω. 19: 34).

Μνημονεύσεις τῶν ὀνομάτων

Ὁ ἱερέας συνεχίζει τήν Προσκομιδή. Ἀφαιρεῖ τώρα μικρά κομμάτια (μερίδες) ἀπό τούς ὑπόλοιπους ἄρτους, καί σάν δῶρα ἱερά τά τοποθετεῖ στό ἅγιο Δισκάριο, λέγοντας γιά τό καθένα: «*Εἰς δόξαν τῆς Παναγίας τοῦ Θεοῦ Μητρὸς*» ἢ «*Εἰς πρεσβείαν τοῦ τάδε ἢ τοῦ τάδε Ἁγίου*» ἢ «*Εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν τῶν τάδε ζώντων ἢ τῶν τάδε τεθνεώτων*».

Τί σημαίνουν αὐτά; Εὐχαριστία στό Θεό καί ἱκεσία. Γιατί μέ τά δῶρα μας εἴτε ἀνταποδίδουμε στόν εὐεργέτη τήν εὐεργεσία πού μᾶς ἔκανε εἴτε καλοπιάνουμε κάποιον γιά νά μᾶς εὐεργετήσει. Ἔτσι κι ἐδῶ· ἡ Ἐκκλησία, μέ τά δῶρα πού προσφέρει στό Θεό, Τόν εὐχαριστεῖ, γιατί στά πρόσωπα τῶν ἁγίων της τῆς δόθηκαν ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν καί ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καί Τόν ἱκετεύει νά δοθοῦν αὐτά τά ἀγαθά καί στά παιδιά της ἐκεῖνα πού ἀκόμα ζοῦν καί τό τέλος τους εἶναι ἀβέβαιο, καθῶς ἐπίσης καί σ' ἐκεῖνα πού ἔχουν πεθάνει, ἀλλά μέ ἐλπίδες ὄχι τόσο καλές καί σίγουρες. Γι' αὐτό λοιπόν μνημονεῦει ὀνομαστικά πρῶτα τούς ἁγίους, ἔπειτα τούς ζῶντες καί τέλος τούς κεκοιμημένους. Καί γιά τούς ἁγίους εὐχαριστεῖ, ἐνῶ γιά τούς ἄλλους ἱκετεύει.

Κάλυψη τῶν τιμίων δώρων

Τά ὅσα εἰπώθηκαν καί ἔγιναν πάνω στόν Ἄμνό, γιά νά συμβολίσουν τό θάνατο τοῦ Κυρίου, εἶναι ἀπλές περιγραφές καί σύμβολα. Ὁ Ἄμνός παρέμεινε ἄρτος, μόνο πού τώρα ἔγινε δῶρο ἀφιερωμένο στό Θεό, καί συμβολίζει τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ στήν πρώτη Του ἡλικία. Γι' αὐτό ὁ ἱερέας ἀναπαριστᾷ τά θαύματα πού ἔγιναν στόν νεογέννητο Κύριο στή φάτνη. Βάζει πάνω στόν ἄρτο τόν λεγόμενο Ἀστερίσκο καί λέει: «Καί νά, τό ἀστέρι ἦρθε καί στάθηκε πάνω ἀπό τόν τόπο, ὅπου ἦταν τό Παιδί» (Ματθ. 2: 9). Ὑστερα σκεπάζει τό Δισκάριο καί τό Ποτήριο μέ πολυτελή καλύμμα-

τα καί θυμιάζει. Γιατί ἀρχικά ἦταν συγκαλυμμένη ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ, μέχρι τόν καιρό πού Αὐτός ἄρχισε νά θαυματουργεῖ, καί ὁ Θεός Πατέρας ἔδινε τή μαρτυρία Του ἀπό τόν οὐρανό.

Ἄφοῦ λοιπόν ὀλοκληρωθεῖ ἡ Προσκομιδή, ὁ λειτουργός ἔρχεται στό Θυσιαστήριο, στέκεται μπροστά στήν ἁγία Τράπεζα καί ἀρχίζει τή Λειτουργία.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Δοξολογία

«*Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος...*». Μ' αὐτή τή δοξολογία ἀρχίζει ὁ ἱερέας τή Λειτουργία. Γιατί καί οἱ εὐγνώμονες δοῦλοι τό ἴδιο κάνουν ὅταν παρουσιάζονται στόν κύριό τους. Πρῶτα-πρῶτα δηλαδή τόν ἐγκωμιάζουν, κι ἔπειτα τόν παρακαλοῦν γιά τίς δικές τους ὑποθέσεις.

Εἰρηνικά

Καί ποιὰ εἶναι ἡ πρώτη αἴτηση τοῦ ἱερέα; «*Ἵπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν*». Λέγοντας εἰρήνη, δέν ἐννοεῖ μόνο τή μεταξύ μας εἰρήνη, ὅταν δηλαδή δέν μνησικακοῦμε ἐναντίον κανενός, ἀλλά καί τήν εἰρήνη πρὸς τούς ἑαυτούς μας, ὅταν δηλαδή ἡ καρδιά μας δέν μᾶς κατηγορεῖ γιά τίποτα. Τήν ἀρετή τῆς εἰρήνης, βέβαια, τήν ἔχουμε πάντοτε ἀνάγκη, μὰ ἰδιαίτερα τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, γιατί χωρὶς αὐτήν κανεὶς δέν μπορεῖ νά προσευχηθεῖ σωστά καί ν' ἀπολαύσει κάποιο καλό ἀπὸ τήν προσευχή του.

Στή συνέχεια παρακαλοῦμε γιά τήν Ἐκκλησία, γιά τό κράτος καί τούς ἄρχοντες, γιά ὅσους βρίσκονται σέ κινδύνους, γιά ὅλους γενικά τούς ἀνθρώπους. Καί δέν προσευχόμαστε μόνο γιά ὅ,τι ἐνδιαφέρει τήν ψυχή, ἀλλά καί γιά τὰ ἀναγκαῖα ὑλικά ἀγαθὰ –«*Ἵπὲρ εὐκрасίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς...*». Γιατί ὁ Θεός εἶναι ὁ αἴτιος καί χορηγός ὅλων καί σ' Αὐτόν μόνο πρέπει νά ἔχουμε στραμμένα τὰ βλέμματά μας.

Σ' όλες τīs αϊτήσεις τοῦ ἱερέα οἱ πιστοὶ ἐπαναλαμβάνουν μιά μόνο φράση, τό «Κύριε, ἐλέησον». Τό νά ζητᾶμε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἰσοδυναμεῖ μέ τό νά ζητᾶμε τή βασιλεία Του. Γι' αὐτό καί οἱ πιστοὶ ἀρκοῦνται σ' αὐτή τή δέηση, γιατί αὐτή τά περιλαμβάνει ὅλα.

Ἀντίφωνα

Ἐπειτα ἀρχίζουν οἱ ψαλμωδίες πού περιέχουν θεόπνευστα λόγια ἀπό τούς προφήτες. Τά *ἀντίφωνα* –ἔτσι λέγονται– μᾶς ἀγιάζουν καί μᾶς προπαρασκευάζουν γιά τό μυστήριό. Ταυτόχρονα ὁμως μᾶς θυμίζουν τά πρῶτα χρόνια τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στή γῆ, τότε πού Ἐκεῖνος δέν φαινόταν ἀκόμα στόν πολύ κόσμο, καί γι' αὐτό ἦταν ἀπαραίτητα τά προφητικά λόγια. Ὅταν ἀργότερα ἐμφανίστηκε ὁ Ἰδιος, δέν ὑπῆρχε πλέον ἀνάγκη τῶν προφητῶν, ἀφοῦ Τόν ἔδειχνε παρόντα ὁ Βαπτιστής Ἰωάννης.

Μικρή Εἴσοδος

Τήν ὥρα πού ψάλλεται τό τρίτο ἀντίφωνο, γίνεται ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μέ συνοδεία λαμπάδων. Τό Εὐαγγέλιο τό κρατάει ὁ διάκονος ἢ, ἂν δέν ὑπάρχει διάκονος, ὁ ἱερέας. Ἐνῶ λοιπόν αὐτός πρόκειται νά εἰσέλθει στό Ἱερό, στέκεται σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τήν Ὁραία Πύλη καί παρακαλεῖ τό Θεό νά τόν συνοδεύσουν ἅγιοι ἄγγελοι, γιά νά γίνουν συμμέτοχοί του στήν ἱεουργία καί τή δοξολογία. Στή συνέχεια σηκώνει ψηλά τό Εὐαγγέλιο, τό δείχνει στούς πιστούς καί, ἀφοῦ εἰσέλθει στό Θυσιαστήριο, τό ἀποθέτει στήν ἁγία Τράπεζα.

Ἡ ὑψωση τοῦ Εὐαγγελίου συμβολίζει τήν ἀνάδειξη τοῦ Κυρίου, ὅταν ἀρχισε νά ἐμφανίζεται στά πλήθη. Γιατί μέ τό Εὐαγγέλιο δηλώνεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Τώρα λοιπόν πού φανερώνεται ὁ Χριστός, κανείς δέν προσέχει τά λόγια τῶν Προφητῶν, γι' αὐτό, μετά τή μικρή Εἴσοδο, ψάλλουμε ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τήν καινούργια ζωή πού ἔφερε ὁ Χριστός. Ἐγνοῦμε τόν Ἰδιο τό Χριστό γιά ὅσα ἔκανε γιά μᾶς. Ἐγκωμιάζουμε ἐπίσης τήν Παναγία ἢ ἄλλους ἁγίους, ἀνάλογα μέ τήν ἐορτή ἢ τόν ἅγιο πού τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία κάθε φορά.

Τρισάγιος Ύμνος

Ἄνυμνοῦμε τέλος τόν ἴδιο τόν Τριαδικό Θεό, ψάλλοντας: «Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς». Τό «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος...» ἀποτελεῖ τόν ὕμνο τῶν ἀγγέλων (Ἦσ. 6:3). Καί τά «Θεός», «ἰσχυρός» καί «ἀθάνατος» εἶναι λόγια τοῦ προφήτη Δαβίδ: «*Ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα*» (Ψαλμ. 41: 3).

Ψάλλουμε τόν Τρισάγιο Ύμνο μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Εὐαγγελίου, γιὰ νὰ διακηρύξουμε πῶς μέ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ ἄγγελοι καί ἄνθρωποι ἐνώθησαν καί ἀποτελοῦν πλῆθον μίᾳ Ἐκκλησίᾳ.

Ἄναγνώσματα

Ἄμέσως μετὰ, ὁ ἱερέας παραγγέλλει σέ ὅλους νὰ μὴ στέκονται μέ ὀκνηρία, ἀλλὰ νὰ ἔχουν προσηλωμένο τό νοῦ τους σ' ἐκεῖνα πού θ' ἀκολουθήσουν. Αὐτό σημαίνει τό «*Πρόσχωμεν*». Καί μέ τό «*Σοφία*» ὑπενθυμίζει στοὺς πιστοὺς τὴ σοφία μέ τὴν ὁποία πρέπει νὰ συμμετέχουν στὴ Λειτουργία. Αὐτὴ εἶναι οἱ καλοὶ λογισμοὶ πού ἔχουν ὅσοι εἶναι πλούσιοι σέ πίστη καί ξένοι ἀπὸ καθετὶ ἀνθρώπινο. Εἶναι πράγματι ἀνάγκη νὰ παρακολουθοῦμε τὴ Λειτουργία μέ τοὺς πρέποντες λογισμοὺς, ἂν βέβαια θέλουμε νὰ μὴ χάσουμε ἄδικα τόν καιρὸ μας. Ἐπειδὴ ὅμως κάτι τέτοιο δέν εἶναι εὐκόλο, χρειάζεται καί ἡ δικὴ μας προσοχή καί ἡ ἐξωτερικὴ ὑπενθύμιση, ὥστε νὰ ξανασυγκεντρῶνουμε τό νοῦ μας, πού συνεχῶς ξεχνιέται καί παρασύρεται σέ μάταιες φροντίδες.

Ἐπίσης καί ἡ ἐκφώνηση «*Ὁρθοί*» περιέχει παραίνεση. Θέλει μπροστά στό Θεό νὰ στεκόμαστε πρόθυμοι, μέ εὐλάβεια καί ζῆλο πολύ. Καί πρῶτο σημάδι αὐτοῦ τοῦ ζήλου εἶναι ἡ ὀρθία στάση τοῦ σώματός μας.

Ἦστερα ἀπ' αὐτές τίς ἐκφωνήσεις, διαβάζονται τό Ἀποστολικό καί τό Εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα. Αὐτά δηλώνουν τὴ φανέρωση τοῦ Κυρίου, ὅπως γινόταν σιγά-σιγά μετὰ τὴν πρώτη Του ἐμφάνιση στοὺς ἀνθρώπους. Στὴ μικρὴ Εἴσοδο τό Εὐαγγέλιο ἦταν κλειστό καί συμβόλιζε τό διάστημα τῶν τριάντα πρώτων ἐτῶν τοῦ Κυρίου, τότε πού ὁ ἴδιος ἀκόμα

σιωποῦσε. Τώρα ὅμως πού διαβάζονται τὰ ἀναγνώσματα, ἔχουμε τὴν πληρέστερη ἀποκάλυψή Του, μέ ὅσα ὁ Ἰδιος δίδασκε δημόσια καί μέ ὅσα πρόσταζε τούς ἀποστόλους νά κηρύσσουν.

Μεγάλη Εἴσοδος

Σέ λίγο ὁ λειτουργός θά προχωρήσει πλέον στή θυσία. Καί πρέπει τὰ δῶρα πού πρόκειται νά θυσιαστοῦν, νά τοποθετηθοῦν στήν ἀγία Τράπεζα. Γι' αὐτό ἔρχεται τώρα στήν Πρόθεση, παίρνει τὰ τίμια δῶρα, τὰ κρατάει στό ὕψος τοῦ κεφαλιοῦ του καί βγαίνει ἀπό τό Ἱερό. Προχωρώντας μέ πολλή κοσμιότητα καί μέ βῆμα ἀργό, τὰ περιφέρει στό ναό, ἀνάμεσα στό πλῆθος, συνοδευόμενος ἀπό λαμπάδες καί θυμιάματα. Τελικά εἰσέρχεται στό Θυσιαστήριο καί τὰ ἀποθέτει στήν ἀγία Τράπεζα.

Στό πέρασμα τοῦ ἱερέα, οἱ πιστοί ψάλλουν καί προσκυνοῦν μέ κάθε σεβασμό, παρακαλώντας νά τούς μνημονεύσει τὴν ὥρα πού θά προσφέρει στό Θεό τὰ τίμια δῶρα. Γιατί ξέρουν πώς δέν ὑπάρχει ἀποτελεσματικότερη ἰκεσία ἀπό τούτη τὴ φρικτὴ θυσία, πού καθάρισε δωρεάν ὅλες τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου*.

Ἡ μεγάλη Εἴσοδος συμβολίζει τὴν πορεία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἔπρεπε νά θυσιαστεῖ. Καθισμένος τότε πάνω σέ ζῶο, ἔμπαινε στήν ἀγία Πόλη, συνοδευόμενος καί ὑμνούμενος ἀπό τὰ πλήθη.

Σύμβολο τῆς Πίστewος

Ὁ ἱερέας καλεῖ τώρα τούς πιστούς νά προσευχηθοῦν *«ὑπὲρ τῶν προτεθέντων τιμίων δώρων»*: *“Ἄς παρακαλέ-*

---

* Χαρακτηριστικό λειτουργικό στοιχεῖο τῆς Μεγάλῃς Εἰσόδου εἶναι ὁ Χερουβικός Ὕμνος, πού ψάλλεται σέ ἀργό μέλος ἀπό τό χορό: *«Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀσράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἄλληλούια»*. Δηλαδή: «Ἐμεῖς πού μυστικά εἰκονίζουμε τὰ Χερουβείμ καί ψάλλουμε στὴ ζωοποιῷ Τριάδα τὸν τρισάγιο ὕμνο, ἄς ἀφήσουμε κάθε βιοτικὴ μέριμνα, γιὰ νά ὑποδεχθοῦμε τὸν Βασιλιά τῶν ὅλων, πού ἀόρατα συνοδεύεται ἀπὸ τὰ ἀγγελικὰ τάγματα. Ἄλληλούια».

σουμε τό Θεό ν' ἀγιαστοῦν τά τίμια δῶρα πού εἶναι μπροστά μας, ὥστε νά ἐκπληρωθεῖ ἔτσι ὁ ἀρχικός μας σκοπός”.

Ἔστερα, ἀφοῦ προσθέσει καί ἄλλες αἰτήσεις, παρακινεῖ ὅλους νά ἔχουν μεταξύ τους εἰρήνη («*Εἰρήνη πᾶσι*») καί ἀγάπη («*Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους...*»). Κι ἐπειδή τή μεταξύ μας ἀγάπη ἀκολουθεῖ ἡ ἀγάπη στό Θεό καί ἡ τέλεια καί ζωντανή μας πίστη σ' Αὐτόν, γι' αὐτό, ἀμέσως μετά, ὁμολογοῦμε τόν ἀληθινό Θεό: «*Πατέρα, Υἱόν καί ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον*».

«*Τὰς θύρας, τὰς θύρας· ἐν σοφία πρόσχωμεν*», συμπληρώνει ὁ λειτουργός. Μ' αὐτό θέλει νά πει: “Ἀνοιξτε διάπλατα ὅλες τίς πόρτες, δηλαδή τά στόματα καί τ' αὐτιά σας, στήν ἀληθινή σοφία, δηλαδή σέ ὅσα ὑψηλά μάθατε καί πιστεύετε γιά τό Θεό. Αὐτά συνεχῶς νά λέτε καί ν' ἀκοῦτε, καί μάλιστα μέ ζήλο καί προσοχή”.

Τότε οἱ πιστοί ἀπαγγέλλουν δυνατά τό Σύμβολο τῆς Πίστεως («*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν...*»).

Ἄγια ἀναφορά

«*Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τήν ἀγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν*», προτρέπει πάλι ὁ ἱερέας. Δηλαδή: “Ἄς σταθοῦμε γερά σέ ὅσα ὁμολογήσαμε μέ τό «*Πιστεύω...*», χωρίς νά κλονιζόμαστε ἀπό τούς αἰρετικούς· ἄς σταθοῦμε μέ φόβο, γιατί εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος νά πλανηθοῦμε. Ὅταν ἔτσι σταθεροί παραμένουμε στήν πίστη, τότε ἄς προσφέρουμε τά δῶρα μας στό Θεό μέ εἰρήνη”.

Στό σημεῖο αὐτό οἱ πιστοί πρέπει νά ἔχουν στό νοῦ τους καί τά λόγια τοῦ Κυρίου: «*Ἄν προσφέρεις τό δῶρο σου στό θυσιαστήριον καί θυμηθεῖς ὅτι κάποιος ἔχει κάτι ἐναντίον σου, συμφιλίωσον πρῶτα μαζί του, καί μετά ἔλα νά προσφέρεις τό δῶρο σου*» (πρβλ. Ματθ. 5: 23-24).

Ἄφοῦ λοιπόν ὁ ἱερέας ἀνυψώσει τίς ψυχές καί τά φρονήματα τῶν πιστῶν ἀπό τά ἐπίγεια πρὸς τά οὐράνια, ἀρχίζει τήν εὐχαριστήρια προσευχή. Μιμεῖται ἔτσι τόν πρῶτο Ἱερέα, τό Χριστό, πού εὐχαρίστησε τό Θεό Πατέρα προτοῦ παραδώσει τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Τόν δοξολογεί τώρα κι αυτός και Τόν ύμνει μαζί μέ τούς ἀγγέλους. Τόν εὐγνωμονεῖ γιά ὅλες τίς εὐεργεσίες πού μᾶς ἔκανε ἀπό τήν ἀρχή τῆς δημιουργίας. Τόν εὐχαριστεῖ ιδιαίτερα γιά τήν ἔλευση τοῦ Μονογενοῦς Του Υἱοῦ στόν κόσμο και γιά τήν παράδοση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. Διηγείται μάλιστα και τά σχετικά μέ τόν Μυστικό Δείπνο, ἐπαναλαμβάνοντας τά ἴδια τά λόγια τοῦ Κυρίου: «*Λάβετε, φάγετε... Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...*» (Ματθ. 26:26-27).

Ὁ ἱερέας, ἀφοῦ πει, “Ἐχοντας λοιπόν στό νοῦ μας αὐτή τή σωτήρια ἐντολή και ὅλα ὅσα ἔχουν γίνει γιά μᾶς, δηλαδή τή σταύρωση, τήν ταφή, τήν τριήμερη ἀνάσταση, τήν ἀνάληψη στούς οὐρανοῦς, τήν ἐνθρόνιση στά δεξιά τοῦ Πατέρα, τή δεύτερη και ἔνδοξη πάλι παρουσία”, καταλήγει μέ τήν ἐκφώνηση: «*τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες κατὰ πάντα και διὰ πάντα, σέ ὑμνοῦμεν, σέ εὐλογοῦμεν, σοι εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, και δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν*».

Μέ τοῦτα τά λόγια εἶναι σάν νά λέει στόν οὐράνιο Πατέρα: “Σοῦ προσφέρουμε τήν ἴδια ἐκείνη προσφορά πού ὁ ἴδιος ὁ Μονογενής Σου Υἱός πρόσφερε σ’ Ἐσένα, τό Θεό και Πατέρα. Καί προσφέροντάς την, Σ’ εὐχαριστοῦμε, γιατί κι Ἐκεῖνος προσφέροντάς την Σ’ εὐχαριστοῦσε. Τίποτα δικό μας δέν προσθέτουμε σ’ αὐτή τήν προσφορά τῶν δώρων. Γιατί δέν εἶναι δικά μας ἔργα τοῦτα τά δῶρα, ἀλλά δικά Σου δημιουργήματα. Οὔτε και δική μας ἐπινόηση εἶναι αὐτός ὁ τρόπος τῆς λατρείας, ἀλλά Ἐσύ μᾶς τόν δίδαξες κι Ἐσύ μᾶς παρακίνησες νά Σέ λατρεύουμε μ’ αὐτόν τόν τρόπο. Γι’ αὐτό, ὅσα Σοῦ προσφέρουμε, εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου δικά Σου...”.

Τήν ἴδια στιγμή ὁ ἱερέας προσπίπτει και ἱκετεύει θερμά τό Θεό. Παρακαλεῖ γιά τά δῶρα πού ἔχει μπροστά του, ὥστε νά δεχθοῦν τό πανάγιο και παντοδύναμο Πνεῦμα Του και νά μεταβληθοῦν ὁ μέν ἄρτος στό ἴδιο τό ἅγιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ δέ οἶνος στό ἴδιο τό ἄχραντο αἷμα Του.

Ἔπειτα ἀπ’ αὐτές τίς εὐχές, ἡ θεία ἱεουργία ὁλοκληρώθηκε! Τά δῶρα ἀγιάστηκαν! Ἡ θυσία πραγματοποιήθηκε! Τό μεγάλο θῦμα και σφάγιο, πού θυσιάστηκε γιά χάρη τοῦ κόσμου, βρίσκεται μπροστά στά μάτια μας, πάνω στήν

άγια Τράπεζα! Γιατί ὁ ἄρτος δέν εἶναι πλέον τύπος τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος. Εἶναι τό ἴδιο τό πανάγιο σῶμα τοῦ Κυρίου πού δέχτηκε ὅλες ἐκεῖνες τίς προσβολές, τά ραπίσματα, τά φτυσίματα, τίς πληγές, τή χολή, τή σταύρωση. Καί ὁ οἶνος εἶναι τό ἴδιο τό αἷμα πού ξεπήδησε, ὅταν σφαζόταν τό σῶμα. Αυτό εἶναι τό σῶμα, αυτό εἶναι τό αἷμα πού ἔλαβε σύσταση ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού γεννήθηκε ἀπό τήν Παρθένο Μαρία, πού θάφτηκε, ἀναστήθηκε τήν τρίτη ἡμέρα, ἀνέβηκε στούς οὐρανοῦς καί κάθησε στά δεξιά τοῦ Πατέρα.

Καί πιστεύουμε πῶς ἔτσι εἶναι, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε: «*Τοῦτό ἐστι τό σῶμά μου... τοῦτό ἐστι τό αἷμά μου*» (Μάρκ. 14:22, 24). Καί γιατί ὁ ἴδιος παρήγγειλε στούς Ἀποστόλους καί σ' ὅλη τήν Ἐκκλησία: «*Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τήν ἐμὴν ἀνάμνησιν*» (Λουκ. 22:19). Δέν θά πρόσταζε νά ἐπαναλαμβάνουν αυτό τό μυστήριον, ἂν δέν εἶχε σκοπό νά τοῦς δώσει τή δύναμη νά τό ἐπιτελοῦν. Καί ποιά εἶναι ἡ δύναμη; Τό Ἅγιο Πνεῦμα. Αυτό εἶναι πού μέ τό χέρι καί τή γλῶσσα τῶν ἱερέων τελεσιουργεῖ τά μυστήρια. Ὁ λειτουργός εἶναι ὑπηρέτης τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χωρίς νά προσφέρει τίποτε ἀπό τόν ἑαυτό του. Γι' αυτό καί δέν ἔχει σημασία ἂν τύχει νά εἶναι ὁ ἴδιος γεμάτος ἁμαρτίες. Κάτι τέτοιο δέν νοθεύει τήν προσφορά τῶν δώρων, τά ὅποια εἶναι πάντοτε εὐάρεστα στό Θεό. Ὅπως κι ἕνα φάρμακο πού κατασκευάστηκε ἀπό ἄνθρωπο ἄσχετο μέ τήν ἰατρική ἐπιστήμη, δέν χάνει τή θεραπευτική του δράση, ἀρκεῖ μόνο νά κατασκευάστηκε σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τοῦ γιατροῦ.

Ἄφοῦ λοιπόν συμπληρωθεῖ ἡ θυσία, ὁ ἱερέας, βλέποντας μπροστά του τό ἐνέχυρο τῆς θείας φιλανθρωπίας, τόν Ἄμνό τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστεῖ καί ἱκετεύει. Εὐχαριστεῖ τό Θεό γιά ὅλους τοῦς ἁγίους, γιατί στό πρόσωπό τους ἡ Ἐκκλησία βρῆκε ἐκεῖνο πού ζητάει, τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἰδιαίτερα –«*ἐξαιρέτως*»– εὐχαριστεῖ γιά τήν ὑπερευλογημένη Θεοτόκο καί ἀειπάρθενο Μαρία, γιατί αὐτή ὑπερβαίνει κάθε ἁγιοσύνη. Καί ἱκετεύει ὁ ἱερέας γιά ὅλους τοῦς πιστοῦς –τούς κεκοιμημένους καί τοῦς ζῶντες– γιατί αὐτοί δέν ἔφτασαν στήν τελειότητα ἀκόμα κι ἔχουν ἀνάγκη ἀπό προσευχή.

Θεία Κοινωνία

Σέ λίγο ὁ λειτουργός θά κοινωνήσει ὁ ἴδιος καί θά προσκαλέσει καί τούς πιστούς στό θεία Μυστήρια. Ἐπειδή ὁμως δέν ἐπιτρέπεται σέ ὅλους ἀνεξαίρετα ἡ θεία Μετάληψη, ὁ ἱερέας, ὑψώνοντας τόν ζωοποιό Ἄρτο καί δείχνοντάς Τον, ἐκφωνεῖ: *«Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις»*. Εἶναι σάν νά λέει: “Νά ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς! Τόν βλέπετε. Λοιπόν, τρέξτε νά τόν μεταλάβετε. Ὅχι ὁμως ὅλοι, ἀλλά ὅποιος εἶναι ἅγιος. Γιατί τά ἅγια ἐπιτρέπονται μόνο στούς ἁγίους”.

Ἄγιος ἐδῶ ἐννοεῖ ὄχι μόνο ἐκείνους πού ἔφτασαν στήν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ἀλλά κι ἐκείνους πού ἀγωνίζονται νά φτάσουν σ’ αὐτήν, ἔστω κι ἂν ἀκόμα ὑστεροῦν. Γι’ αὐτό οἱ χριστιανοί, ἂν δέν πέφτουν σέ θανάσιμα ἁμαρτήματα, πού τούς χωρίζουν ἀπό τό Χριστό καί τούς νεκρώνουν πνευματικά, δέν ἔχουν κανένα ἐμπόδιο νά κοινωνοῦν*.

Στήν ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα, *«Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις»*, οἱ πιστοί ἀποκρίνονται δυνατά: *«Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἷς δόξαν Θεοῦ Πατρός»*. Γιατί κανείς δέν ἔχει τήν ἀγιότητα ἀπό μόνος του, οὔτε καί εἶναι κατόρθωμα τῆς ἀνθρώπινης ἀρετῆς, ἀλλά ὅλοι ἀπό τό Χριστό τήν ἀντλοῦν. Καί ὅπως, ἂν κάτω ἀπό τόν ἥλιο τοποθετηθοῦν πολλοί καθρέφτες, ὅλοι ἀκτινοβολοῦν καί νομίζεις ὅτι βλέπεις πολλούς ἡλίους, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἕνας εἶναι ὁ ἥλιος πού ἀστράφτει σέ ὅλους τούς καθρέφτες, ἔτσι καί ὁ μόνος Ἄγιος, ὁ Χριστός, καθῶς διαχέεται μέ τή μετάληψη μέσα στούς πιστούς, φαίνεται σέ πολλές ψυχές καί παρουσιάζει πολλούς ὡς ἁγίους. Αὐτός ὁμως εἶναι ὁ ἕνας καί μοναδικός Ἄγιος.

Ἄφοῦ λοιπόν μ’ αὐτόν τόν τρόπο συγκαλέσει ὁ λειτουργός τούς πιστούς στό ἱερό δεῖπνο, μεταλαμβάνει πρῶτα ὁ ἴδιος καί οἱ ἄλλοι κληρικοί πού βρίσκονται στό ἅγιο Πο. Προηγουμένως ὁμως χύνει θερμό νερό μέσα στό ἅγιο Πο-

---

* Ἄλλωστε ἡ θεία Λειτουργία γίνεται γιά νά κοινωνοῦν οἱ πιστοί. Ὅπως λέει ὁ Μέγας Βασίλειος, «τό νά κοινωνεῖ κανείς καί νά μεταλαμβάνει κάθε μέρα τό ἅγιο σῶμα καί αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι καλό καί ὠφέλιμο». Ἡ συχνή θεία Κοινωνία, ὁμως, προϋποθέτει τόν συνεχή πνευματικό ἀγῶνα καί τήν κατάλληλη προετοιμασία (νήψη-προσευχή, μετάνοια-ἐξομολόγηση κ.λπ.).

τήριο, πράγμα πού υποδηλώνει τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν Ἐκκλησία. Γιατί αὐτό τό ζεστό νερό, ἐπειδή καί νερό εἶναι ἀλλά καί φωτιά ἔχει μέσα του λόγω τοῦ θρασμοῦ, φανερώνει τό Ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο μέ «ὑδωρ ζῶν» (Ἰω. 7:38) τό παρομοίασε ὁ Κύριος, καί μέ τή μορφή τῆς φωτιᾶς κατέβηκε στούς ἀποστόλους τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς.

Στή συνέχεια ὁ ἱερέας στρέφεται πρὸς τό ἐκκλησίασμα καί, δείχνοντας τά Ἅγια, προσκαλεῖ ὅσους θέλουν νά κοινωνήσουν, νά προσέλθουν «μετὰ φόβου Θεοῦ καί πίστεως». Νά μήν καταφρονήσουν δηλαδή τήν ταπεινή ἐμφάνιση πού ἔχουν τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου, ἀλλά νά πλησιάσουν ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς ἀξίας τῶν Μυστηρίων καί πιστεύοντας ὅτι αὐτά προξενοῦν τήν αἰώνια ζωή σ' ἐκείνους πού μεταλαμβάνουν.

Τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀληθινή τροφή καί ἀληθινό ποτό. Καί ὅταν τά μεταλαμβάνει κανεῖς, δέν μετατρέπονται αὐτά σέ ἀνθρώπινο σῶμα, ὅπως γίνεται μέ τίς συνηθισμένες τροφές, ἀλλά τό ἀνθρώπινο σῶμα μεταβάλλεται σ' ἐκεῖνα. Ὅπως καί τό σίδηρο, ὅταν ἔρθει σέ ἐπαφή μέ τή φωτιά, γίνεται κι αὐτό φωτιά· δέν κάνει τή φωτιά σίδηρο.

Τῆ θεία Κοινωνία τή δεχόμαστε θέβαια μέ τό στόμα, ἀλλ' αὐτή εἰσέρχεται πρῶτα στήν ψυχή κι ἐκεῖ πραγματοποιεῖται ἡ ἔνωσή μας μέ τό Χριστό, ὅπως λέει καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Ἐκεῖνος πού ἐνώνεται μέ τόν Κύριο, γίνεται ἓνα πνεῦμα μ' Αὐτόν» (Α' Κορ. 6:17). Χωρίς τήν ἔνωσή του μέ τό Χριστό, ὁ ἀνθρωπος, ἀπό μόνος του, εἶναι ὁ παλαιός ἀνθρωπος, ὁ ἀνθρωπος πού δέν ἔχει τίποτα κοινό μέ τό Θεό.

Ποιά ὅμως εἶναι ἐκεῖνα πού ζητάει ἀπό ἐμᾶς ὁ Χριστός, γιά νά μᾶς ἀγιάσει μέ τά θεία Μυστήρια; Εἶναι ἡ κάθαρση τῆς ψυχῆς, ἡ πίστη καί ἡ ἀγάπη στό Θεό, ὁ διάπυρος πόθος καί ἡ λαχτάρα μας γιά τή θεία Κοινωνία. Αὐτά ἐλκύουν τόν ἁγιασμό, κι ἔτσι πρέπει νά κοινωνοῦμε. Γιατί πολλοί εἶναι ἐκεῖνοι πού προσέρχονται στά Μυστήρια, καί ὄχι μόνο δέν ὠφελοῦνται καθόλου, ἀλλά φεύγουν χρεωμένοι μέ ἀμέτρητες ἀμαρτίες.

Ἀπόλυση

Ἄφοῦ κοινωνήσουν οἱ πιστοί, εὐχονται νά παραμείνει μέσα τους ὁ ἅγιασμός πού ἔλαβαν, καί νά μήν προδώσουν τή χάρη οὔτε νά χάσουν τή δωρεά.

Ὁ ἱερέας τούς καλεῖ τώρα νά εὐχαριστήσουν μέ ζήλο τό Θεό γιά τή θεία Μετάληψη. Γι' αὐτό λέει: «Ὅρθοί... ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ». Ὅχι δηλαδή ξαπλωμένοι οὔτε καθισμένοι, ἀλλά ὑψώνοντας τήν ψυχή καί τό σῶμα πρὸς Αὐτόν. Καί οἱ πιστοί μέ λόγια τῆς Γραφῆς δοξολογοῦν τό Θεό, πού εἶναι αἴτιος καί χορηγός ὅλων τῶν ἀγαθῶν: «*Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος*» (Ψαλμ. 112: 2). Ἄφοῦ ψάλλουν τρεῖς φορές αὐτόν τόν ὕμνο, ὁ ἱερέας βγαίνει ἀπὸ τό Θυσιαστήριο, στέκεται μπροστά στό πλῆθος καί ἀπευθύνει τήν τελευταία εὐχή: «*Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν...*». Ζητάει ἀπὸ τόν Κύριο νά μᾶς σώσει μέ τό ἔλεός Του, γιατί ἀπὸ τόν ἑαυτὸ μας δέν ἔχουμε νά ἐπιδείξουμε τίποτε ἄξιο σωτηρίας. Γι' αὐτό καί ὡς πρεσβευτές μνημονεῦει πολλοὺς ἁγίους καί ἰδιαίτερα τήν παναγία Του Μητέρα.

Τέλος, ὁ λειτουργὸς μοιράζει τό ἀντίδωρο. Αὐτό ἔχει ἁγιαστεῖ, καθὼς προέρχεται ἀπὸ τόν ἀρχικὸ ἄρτο, πού προσφέραμε στό Θεό γιά τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας. Οἱ πιστοὶ παίρνουν μέ εὐλάβεια τό ἀντίδωρο, φιλώντας τό δεξιὸ χέρι τοῦ ἱερέα. Γιατί αὐτό τό χέρι, μόλις πρὶν, ἄγγιξε τό πανάγιο σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δέχτηκε ἀπὸ ἐκεῖνο τόν ἁγιασμό καί τόν μεταδίδει τώρα σέ ὅσους τό ἀσπάζονται.

Ἐδῶ ἡ θεία Λειτουργία φτάνει στό τέλος της καί τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ὀλοκληρῶνεται. Γιατί καί τὰ δῶρα, πού προσφέραμε στό Θεό, ἁγιάστηκαν καί τόν ἱερέα ἁγίασαν καί στό ὑπόλοιπο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας μετέδωσαν τόν ἁγιασμό.

Γιά ὅλα αὐτά, λοιπόν, στό Χριστό, στόν ἀληθινὸ Θεό μας, πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καί προσκύνηση, μαζί μέ τόν ἄναρχο Πατέρα Του καί τό πανάγιο Πνεῦμα Του, τώρα καί πάντοτε καί στήν ἀτέλειωτη αἰωνιότητα. Ἀμήν.